

Research Paper

Evaluating the Quality of Life in the Mental Dimension and its Effects on Sustainable Social Participation in Tabriz City

MirKarim Moosavi ^a, Alireza Soltani ^{b*}, Bashir Beygbabaye ^c

^a. Department of Geography and Urban Planning, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran

^b. Department of Geography and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

^c. Department of Geography and Urban Planning, Malekan Branch, Islamic Azad University, Malekan, Iran

ARTICLE INFO

Keywords:

Quality of Life,
Mental Indicators,
Sustainable Social
Participation,
Tabriz Metropolis.

Received:

4 April 2022

Received in revised form:

2 June 2022

Accepted:

7 August 2022

pp.37-56

ABSTRACT

Quality of urban life is one of the rationales that has been considered in various sciences. In the meantime, knowledge of urban geography studies the quality of life in the environment and its impact on the performance of citizens. Today, quality of life is the highest level in socio-economic planning goals and has two mental and objective dimensions. The mental dimension pays attention to a person's perception of the quality of life of himself and those around him and is a qualitative and relative concept that can affect the social participation of people in cities. The present study is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method. This study aimed to evaluate the quality of life from a mental perspective and its effects on social participation and information collection in the form of documents and surveys (questionnaires). The calculated KMO test value is 0/7 and the result of the Bartlett test is less than 0/01 and Cronbach's alpha coefficient is 0/941, which indicates sufficient and acceptable validity and reliability of the questionnaire tool. the findings show that independent variables generally explain 0/99 per cent of the changes in social participation in Tabriz city. so the quality of the urban environment has a direct effect on the participation of citizens in urban affairs by 0/412 per cent, social health by 0/301 per cent and physical health of 0/296 per cent. there is a significant relationship between the quality of the subjective dimensions and the social participation of citizens in the city.

Citation: Ghazanfarpor, H., Pourkhosravani, M., Beshtam, S. (2022). Analysis of Urban Sprawl of Sirjan and future growth using Remote Sensing Data. *Journal of Sustainable City*, 5 (2), 37-56.

<http://doi.org/10.22034/JSC.2021.292525.1498>

* . Corresponding author (Email: dralirezasantani16@gmail.com)

Copyright © 2022 The Authors. Published by Iranian Geography and Urban Planning Association. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended abstract

Introduction

Considering that sustainable development and quality of life emphasize human needs on this basis and considering that the quality of human life is a function of the level of human needs and the level of satisfaction of individuals or groups from this level or in other words a function of human needs interaction and mental perception from their realization. In the meantime, citizen participation as a human sovereignty in decision-making has always been one of the important values of public administration. So that the participation of citizens in public affairs is one of the key measures for social justice. According to studies, the city of Tabriz is divided into ten regions, among which inequalities are felt in terms of the level of urban facilities and living standards, which is examined by examining the relationship between quality of life from the mental dimension and citizen participation in city administration. Using its results, it attracted the attention of decision-makers, decision-makers, executors and even citizens to recognize the problems of quality of life, economic, social, cultural and physical of the city in order to provide solutions for scientific and practical programs. The main purpose of this study is to evaluate the quality of life in the mental dimension and its effects on social participation in Tabriz city, and seeks to answer the following question:

- what are the effects of quality of life in the mental dimension on social participation in Tabriz city?

Methodology

The present study is part of applied and descriptive-analytical researches in terms of purpose and method, respectively. Data collection in the form of documents and survey (questionnaire) that social participation with 10 questions and mental well-being with 60 questions has been done. Calculated KMO test value 0.7. The result of Bartlett test is less than 0.01 and Cronbach's alpha coefficient is greater than 0.7, which indicates sufficient and acceptable validity and reliability of the questionnaire. Chi-square, Pearson test and

Somers'd in order to investigate the relationship between research variables to examine the linear relationship between independent variables and the dependent variable and to compare the mean of research variables, analysis of variance and SPSS26 software program based on a significance level of 0.05 has been exerted. The statistical population of the study includes the residents of Tabriz, which according to Cochran's formula, the sample size is 400 people. The sampling method was probabilistic and simple random sampling. For data analysis, one-sample T test and path analysis test in the form of DPSIR model were exerted.

Results and discussion

Based on the studies and theoretical findings and field studies conducted in the study area, the results are as following:

According to the results, for the variables of "social participation" and "quality of life in the mental dimension", a significant value of analysis of variance test (less than 0.05 (0.042)) has been obtained. Therefore, the mean of this variable is significantly different between participants in different regions. The average score of mental well-being among the participants in the region is 9 times 198.1 and is significantly higher than the others. Therefore, "the situation of mental indicators of urban quality of life in different areas of Tabriz, has a significant difference" and "the situation of social participation of citizens in the regions of Tabriz, has a significant difference." Also in the field of social participation, the research results indicate that out of the total number of respondents (400 people), 10 people equal to 2.5% that is "low", 263 people equal to 65.8% that is "average" and 127 people equal to 31.7% that is "high". The results of the satisfaction of quality of life in the mental dimension show that the level of mental well-being in 109 people is equal to 27.3% ("high"), 247 people equal to 61.8% ("average") and 44 people equal to 11% ("low ") which there is a difference between the dimensions of quality of life in the mental dimension from the perspective of citizens in different parts of Tabriz. Considering that the significance

value of Somers'd is less than 0.05, so there is a significant relationship between social participation and quality of life in the mental dimension. Therefore, there is no significant relationship between citizens' participation in urban affairs and the level of mental well-being in the city of Tabriz.

Conclusion

Considering that the results of the research have shown that there is a two-way relationship between quality of life and citizen participation in urban affairs in the city of Tabriz between mental quality of life and social participation in the development of the country.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

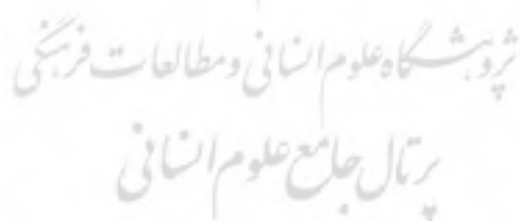
All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

سنجش کیفیت زندگی در بعد ذهنی و اثرات آن بر مشارکت اجتماعی پایدار در شهر تبریز

میر کریم موسوی - گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

علیرضا سلطانی^۱ - گروه شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

بشیر بیگ بابایی - گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد ملکان، دانشگاه آزاد اسلامی، ملکان، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

کیفیت زندگی شهری از جمله معقولاتی است که در علوم مختلف مورد توجه قرار گرفته است. در این میان، دانش جغرافیای شهری کیفیت زندگی را در ارتباط با محیط و تأثیر آن بر نحوه عملکرد شهروندان، مورد مطالعه قرار می‌دهد. امروزه کیفیت زندگی، عالی‌ترین مرتبه در اهداف برنامه‌ریزی اجتماعی - اقتصادی و دارای دو بعد ذهنی و عینی می‌باشد. ابعاد ذهنی، به ادراک شخص از کیفیت زندگی خود و اطرافیانش توجه دارد و مفهومی کیفی و نسبی است که می‌تواند بر مشارکت اجتماعی افراد در شهرها تأثیرگذار باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی - تحلیلی است. این پژوهش با هدف ارزیابی کیفیت زندگی از بعد ذهنی و اثرات آن بر مشارکت اجتماعی و با جمع‌آوری اطلاعات به صورت اسنادی و پیمایشی (پرسشنامه) انجام پذیرفته است. مقدار آزمون KMO محاسبه شده ۰/۷ و نتیجه آزمون بارتلت کوچک‌تر از ۰/۱ بوده و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴۱ است که نشان‌دهنده اعتبار - روایی و اعتماد - پایایی کافی و قابل قبول ابزار پرسشنامه می‌باشد. یافته‌ها نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل به‌طور کلی ۰/۹۹ درصد از تغییرات متغیر مشارکت اجتماعی در شهر تبریز را تبیین می‌کنند. به طوری که کیفیت محیط شهری به میزان ۰/۴۱۲ درصد، سلامت اجتماعی ۰/۳۰۱ درصد و سلامت جسمانی ۰/۲۹۶ بر مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیر مستقیم دارند. در نتیجه بین کیفیت زندگی از بعد ذهنی و مشارکت اجتماعی شهروندان در شهر رابطه معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی:

کیفیت زندگی، شاخص‌های ذهنی، مشارکت اجتماعی پایدار، کلان‌شهر تبریز.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۱/۱۵

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۰۳/۱۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۵/۱۶

صص. ۵۶-۳۷

استناد: موسوی، میر کریم؛ سلطانی، علیرضا و بیگ بابایی، بشیر. (۱۴۰۱). سنجش کیفیت زندگی در بعد ذهنی و اثرات آن بر مشارکت اجتماعی پایدار در شهر تبریز. مجله شهر پایدار، ۵ (۲)، ۵۶-۳۷.

<http://doi.org/10.22034/JSC.2021.292525.1498>

مقدمه

کیفیت زندگی از مفاهیم جدیدی است که در ادبیات علمی استفاده می‌شود. در سال‌های اخیر مطالعات بسیاری در این حیطه انجام شده است (مرصوصی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸۲). کیفیت زندگی و بهبود کیفیت زندگی مردم یکی از اهداف نهایی استراتژی توسعه انسانی است. این اولین هدف استراتژی توسعه اجتماعی-اقتصادی همه کشورها است. بسیاری از دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی روش‌های اندازه‌گیری کیفیت زندگی را به‌عنوان مبنایی برای ارزیابی تغییرات معنی‌دار در کیفیت زندگی در طول زمان و همچنین مقایسه کیفیت زندگی در بین کشورها، مناطق، شهرها یا جوامع و غیره مورد مطالعه و توسعه قرار داده‌اند (Ngan & Khoi, 2020: 164). امروزه ایده مطالعات کیفیت زندگی شهری، اندازه‌گیری و ارزیابی رابطه بین ویژگی‌های اجتماعی و شهری یک مکان از سوی بسیاری از محققان حمایت می‌شود (Ahmadiania & Ferreirab, 2019: 2). که کیفیت، صرف‌نظر از اینکه ماهیت اندازه‌گیری می‌شود، متشکل از ادراکات ذهنی و واقعیت عینی است. بنابراین، لازم است هم ابعاد عینی و هم ابعاد ذهنی و روابط بین آن‌ها را برای درک تجربه انسان از کیفیت زندگی شهری در نظر بگیریم (Haslauer et al., 2014: 912). مطالعات متعددی برای اندازه‌گیری علت و تأثیر بین شاخص‌های عینی و ذهنی انجام شده است، و مدل‌های مختلفی که نشان‌دهنده رابطه بین واقعیت عینی و تجربه ذهنی هستند پیشنهاد شده‌اند، برای مثال این مدل‌ها عموماً شامل متغیرهای متعددی هستند که در دیدگاه کلی کیفیت، در مقیاس‌های جغرافیایی مختلف نقش بسزایی در این راستا دارند، چندین مطالعه تجربی در تلاش برای پیوند دادن ارزیابی کیفیت عینی و ذهنی در دهه گذشته انجام شده است (Von Wirth, 2014: 191). ارزیابی کیفیت زندگی در شهرها و برنامه‌ریزی برای ایجاد مکان‌های انسانی هر روز بیشتر و بیشتر ضروری‌تر می‌شود (Macke, et al., 2018: 719). مردم زندگی خود را در مکان‌ها یا مجموعه‌ای از مکان‌ها با ویژگی‌های خاص محیطی می‌گذرانند. وقتی به محلی (مکانی) اشاره می‌کنیم، معمولاً منظورمان جغرافیا یا محیطی است که افراد و گروه‌های مختلفی از قبیل خانوارها، محلات و اجتماعات در آنجا زندگی می‌کنند که با مشارکت اجتماعی هم به توسعه محیط زندگی خود کمک می‌کنند (Elkhouly et al, 2019: 2274). این مکان‌ها می‌توانند در سطوح یا مقیاس‌های مختلفی از خانه گرفته تا محله و شهر یا منطقه وسیع‌تر یا یک ایالت یا کشور مورد نظر قرار گیرند. یک فرض اساسی این است که زیربنای بسیاری از رویکردهای برنامه‌ریزی محیط‌های شهری باید برای افزایش میزان رضایت از سطح زندگی ساکنان طراحی شود. از این‌رو، بررسی رابطه میان خصوصیات محیط‌های شهری و کیفیت زندگی ساکنان بسیار مهم است (Talmage et al, 2018: 2). همچنین با توجه به اینکه توسعه پایدار و کیفیت زندگی بر نیازهای انسانی تأکید دارند بر این اساس و با عنایت به اینکه کیفیت زندگی انسانی تابعی از سطح نیازهای انسانی و میزان رضایت افراد یا گروه‌ها از این سطح یا به عبارتی تابعی از تعامل نیازهای انسان و درک ذهنی از تحقق آن‌ها است (Romice et al, 2016: 248). در این میان مشارکت شهروندان به‌عنوان حق حاکمیت انسانی در تصمیم‌گیری‌ها، همیشه به‌عنوان یکی از ارزش‌های مهم اداره امور عمومی مطرح است. به‌طوری‌که مشارکت شهروندان در امور عمومی یکی از اقدامات کلیدی در راستای عدالت اجتماعی بشمار می‌رود (مهرگان، ۱۳۹۷: ۲). بستر عقلانی این نوع مشارکت با اندیشه‌های جان لاک، جان استوارت میل و سپس در جامعه‌شناسی وبر فراهم گردید و مشارکت سیاسی، حقوق همه مردم برای داشتن آزادی‌های فردی و زندگی در جامعه‌ای مبتنی بر دموکراسی در نظر گرفته شد. اهمیت مشارکت جمعی در رقم زدن تقدیر جوامع آن‌چنان بوده است که می‌توان این پدیده را هم علت و هم نتیجه توسعه‌یافتگی جوامع عنوان کرد. مشارکت اجتماعی به‌عنوان یک رفتار (عمل) ارتباط نزدیک و تنگاتنگی با عوامل ساختی و اجتماعی متعدد دارد. یکی از مهم‌ترین عوامل اجتماعی تأثیرگذار، رفاه

ذهنی شهروندان است (غفارزاده خویی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۷). از نظر دولان و شولر «کیفیت زندگی فرآیندی است که به وسیله آن همه اعضای سازمان از راه مجاری باز و متناسبی که برای این مقصود ایجاد شده است در تصمیم‌هایی که به‌ویژه بر شغل‌شان و بر محیط کارشان اثر می‌گذارد، به نحوی دخالت می‌کنند و در نتیجه مشارکت و خشنودی آن‌ها از کار بیشتر می‌شود و فشار ناشی از کار برایشان کاهش می‌یابد» (دولان و شولر (به نقل از غفارزاده خویی، ۱۳۹۵: ۲۶). در حال حاضر کیفیت زندگی تعیین شده در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته موضوع اصلی گزارش‌های اجتماعی است و سؤالات مربوط به این موضوع به‌عنوان سؤالات جامعه‌شناسی مسکن، کار و جامعه‌شناسی خانواده مطرح است (Schuessler & Fisher, 1985:129). مفهومی از مشارکت که در این تحقیق مدنظر است، مشارکت مردم و فضا، بر اساس «حق بر شهر» و سایر حقوق شهروندی، از یکسو برای بازپس‌گیری قدرت تصمیم‌گیری از نهاد قدرت متمرکز شهری و از سوی دیگر، امکان تغییر ویژگی‌های ذهنی شهر از مجرای حرکت‌های جمعی است (جاودانی و پروین، ۱۳۹۴: ۳). با توجه به پیوند مشارکت اجتماعی و کیفیت زندگی که به لحاظ جغرافیایی و فضایی، دربرگیرنده توزیع منابع عمومی با سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اجتماعی و جغرافیایی می‌باشد و اهمیت تحقق عدالت اجتماعی ادراک شده از نظر شهروندان در شهر تبریز با توجه به اهمیت منطقه‌ای، ملی و جهانی روزافزون این شهر و نیز برای پاسخ دادن به فطرت عدالت‌طلبی انسان از یکسو و ملاحظات سیاسی اجتماعی در لزوم ایجاد انسجام اجتماعی و سایر ملاحظات اجتماعی از سوی دیگر، شتاب روزافزون دوقطبی شدن مناطق و گروه‌های اجتماعی شهر تبریز که خود بازتاب سیاست‌گذاری‌ها و مسائل اجتماعی اقتصادی در سطح ملی است، لزوم توجه همه محققان اجتماعی و برنامه ریزان شهری را به اهمیت اجرای مشارکت اجتماعی می‌طلبد (ابراهیم‌پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹۴). طبق مطالعات صورت گرفته شهر تبریز به مناطق ده‌گانه تقسیم می‌شود که در بین آن‌ها نابرابری‌هایی از نظر سطح برخورداری از امکانات شهری و استانداردهای زندگی حس می‌شود، که با بررسی رابطه کیفیت زندگی از بعد ذهنی و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر و با استفاده از نتایج آن، نسبت به جلب توجه تصمیم‌گیران، تصمیم‌سازان، مجریان و حتی شهروندان برای شناخت مشکلات کیفیت زندگی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی شهر در جهت ارائه راه‌حل‌های برنامه‌های علمی و عملی اقدام کرد. هدف اصلی این پژوهش ارزیابی کیفیت زندگی از بعد ذهنی و اثرات آن بر مشارکت اجتماعی در شهر تبریز بوده و به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که تأثیرات کیفیت زندگی از بعد ذهنی بر مشارکت اجتماعی در شهر تبریز تا چه اندازه است؟

بررسی پیشینه تحقیقات نشان می‌دهد در ایران تحقیقات کمی در خصوص رفاه ذهنی صورت گرفته و بیشتر تحقیقات در خصوص رفاه اجتماعی به بعد عینی رفاه معطوف بوده است. در این قسمت برخی تحقیقات تقریباً مرتبط در خصوص رفاه ذهنی ذکر می‌گردد:

آخوندی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله سنجش کیفیت زندگی شهری در کلان‌شهر تهران نشان دادند که عوامل اصلی موثر بر کیفیت زندگی در کلان‌شهر تهران را نوزده عامل اصلی تشکیل می‌دهد و از مجموع ۱۱۴ ناحیه شهری تهران، تعداد ۹ ناحیه شهری در سطح خیلی پایین و تعداد ۳۰ ناحیه در سطح پایین و تعداد ۴۳ ناحیه در سطح متوسط و تعداد ۲۴ ناحیه در سطح خوب و تعداد ۸ ناحیه در سطح خیلی خوب از نظر عوامل نوزده‌گانه قرار دارند.

ربانی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله رابطه ابعاد مادی و غیر مادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری و با استفاده از شیوه نمونه‌گیری چندمرحله‌ای، سرپرستان خانوارهای هفت منطقه شهرداری اصفهان به‌عنوان نمونه نهایی انتخاب و با ارائه پرسشنامه بررسی نموده‌اند، نتایج نشان می‌دهد که بین ابعاد غیرمادی رفاه اجتماعی و مشارکت

شهروندان در امور شهری رابطه معنی‌دار خطی حاصل آمده است.

بارگاهی و کبیری (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان رفاه ذهنی و تأثیر اعتماد اجتماعی بر آن نشان دادند که بین اعتماد اجتماعی با رفاه ذهنی و شاخص‌های شادکامی، احساس امنیت، ترجیحات ارزشی، استحقاق، نیاز و رهایی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد و همچنین بیشترین مقدار ضریب همبستگی متعلق به اعتماد اجتماعی و احساس امنیت است.

اسماعیل‌زاده و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل کیفیت زندگی شهری و رابطه آن را با مشارکت شهروندان در امور شهری شهر نرده به بررسی این موضوع پرداخته است که بر این اساس می‌توان بیان نمود که مجموعه کیفیت محیط زندگی و محیط شهری ابعاد اجتماعی، جسمانی، فرهنگی، محیطی و کیفیت محیط شهری در مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیر مستقیم و غیرمستقیم داشته و بین آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. چیت‌سازیان و صادقی کیا (۱۳۹۸)، در مقاله خود با عنوان، مشارکت مردمی در نوآوری اجتماعی؛ با استفاده از روش تحلیل مضمون به شناسایی ابعاد مشارکت مردمی در نوآوری‌های اجتماعی پرداخته است. در پایان، مضامین فراگیر آگاه‌سازی، تقویت هویت و انسجام اجتماعی جامعه، تسهیل و جذاب نمودن مشارکت داوطلبانه، یادگیری و مهارت افزایی، اعتمادسازی و بهبود تعامل و ارتباط کنشگران اصلی به‌عنوان ابعاد اصلی مشارکت مردمی در نوآوری‌های اجتماعی معرفی شدند. زیاری و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله خود با عنوان، سنجش کیفیت زندگی از دیدگاه عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: مناطق ۲ و ۱۶ شهری تهران)؛ ابراز می‌دارد که بین توزیع مشارکت و توزیع نامتعادل فرصت‌ها و امکانات شهری در این دو منطقه همبستگی وجود دارد. از این‌رو، در کنار شمال و جنوب جغرافیایی باعث ایجاد شمال و جنوب اجتماعی نیز شده است. یوسف‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله خود با عنوان، سنجش سطح کیفیت زندگی با تأکید بر بازآفرینی شهری از دیدگاه مسئولین شهری در منطقه پانزده شهرداری تهران، نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد، سطح کیفیت زندگی شهروندان منطقه مطلوب است و آنان نیز از نحوه نظارت و اجرا دستورالعمل‌ها و قوانین شهری در منطقه رضایت کامل داشته و شیوه مدیریت شهری خود را مناسب و مطلوب می‌دانند. لی (۲۰۰۸) در بررسی استفاده از شاخص‌های ذهنی به ارزیابی کیفیت زندگی در شهر تایپه نتایج نشان می‌دهد رابطه زیادی میان کیفیت زندگی عینی و ذهنی وجود دارد (Lee, 2008). پونس و همکاران (۲۰۱۴) در بررسی سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی و رضایت از زندگی، به این نتیجه می‌رسند که رفاه ذهنی درک شده از خود نه‌تنها به عوامل عینی مانند سلامت و درآمد بستگی دارد، بلکه به مشارکت فعال در زندگی اجتماعی نیز وابسته است، که به‌عنوان مشارکت در انجمن‌ها اندازه‌گیری می‌شود، اگرچه تأثیرات آن متوسط است (Ponce et al, 2014). هاجک و همکاران (۲۰۱۷) در مطالعه تأثیر مشارکت اجتماعی بر کیفیت زندگی مرتبط با سلامتی و علائم افسردگی در سنین بالا در آلمان، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مشارکت اجتماعی باعث افزایش کیفیت زندگی افراد مسن و باعث سلامتی بیشتر آن‌ها در شهر می‌شود (Hajek et al, 2017). برت و همکاران (۲۰۱۹) ارزیابی مشارکت اجتماعی و ابزار کیفیت زندگی برای افزایش مراقبت از سالمندان، بیان می‌کنند هرچقدر کیفیت زندگی در جامعه و شهرها بیشتر باشد به همان اندازه نیز مشارکت اجتماعی شهروندان افزایش پیدا می‌کند (Brett et al, 2019).

فرو و همکاران (۲۰۲۰) در حکمرانی و کیفیت زندگی در شهرهای هوشمند: به‌سوی هدف توسعه پایدار، قابل‌توجه است که یافته‌های تحقیق به‌منظور بهبود کیفیت زندگی شهروندان به بهبود اداره شهرهای هوشمند کمک می‌کند (Ferro et al, 2020). ریزیک (۲۰۲۰) مطالعه کیفیت زندگی بین تئوری و اجرا در مصر: در شهر الرحب، مصب، یک ابزار ارزیابی ارائه می‌دهد که توسط آن می‌توان جوامع شهری در مصر را ارزیابی کرد تا وضعیت زیست‌پذیری را مشخص کند و در مورد پیشرفت‌های بیشتر برای دستیابی به جوامع زیست‌پذیرتر، توصیه‌هایی ارائه دهد (Rizk, 2020). کوانگ و لاین

(۲۰۲۱) در مقاله مشارکت عمومی و پایداری شهر، نتایج نشان می‌دهد که یک ارتباط معناداری بین تمایل و رفتار ساکنان و پایداری شهر وجود دارد و این معناداری به عوامل زمینه‌ای و نگرش و دانش عمومی بستگی دارد (Kuang & lin, 2021). نتایج بررسی پیشینه تحقیق در زمینه مطالعات صورت گرفته؛ اهمیت بررسی نوشتار حاضر را می‌توان در دو محور عمده خلاصه نمود: ارزش نظری و ارزش عملی. ویژگی نظری این مطالعه کمک به پیشرفت تخصصی و افزودن بر ادبیات علمی موضوع و برنامه‌ریزی مشارکت و کیفیت زندگی ساکنین می‌باشد. ارزش عملی پژوهش نیز به‌نوبه خود در تغییر، بهبود و اصلاح روش‌ها و الگوهای مواجهه با برنامه‌ریزی کیفیت زندگی در بعد ذهنی و اثرات آن بر مشارکت اجتماعی در شهر تبریز خواهد بود. جهت جلب توجه تصمیم گیران، تصمیم سازان، مجریان و حتی شهروندان جهت شناخت مشکلات کیفیت زندگی برای پایداری اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روانی محیط زندگی و کالبد شهر در جهت ارائه راه‌حل‌هایی، برنامه‌های علمی و عملی در شهر تبریز ضروری به نظر می‌رسد. همچنین در کنار سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی و مشارکت اجتماعی شهروندان به مقایسه ابعاد کیفیت زندگی از منظر شاخص‌های ذهنی در شهر تبریز باید پرداخته شود تا از این طریق به برآورد نارسایی‌ها و کمبودهای عمده در این شهر پرداخته شود و سپس رابطه کیفیت زندگی شهروندان با میزان مشارکت اجتماعی آنان در امور شهری مورد بررسی قرار گیرد و در نهایت با استفاده از ابعاد کیفیت زندگی به پیش بینی مشارکت اجتماعی از دیدگاه شهروندان اقدام نماید.

مبانی نظری

مشارکت اجتماعی

یکی از مهم‌ترین عواملی که به تداوم حیات بشر کمک کرده، همکاری و مشارکت میان انسان‌هاست. از منظر جامعه‌شناسی، مشارکت به‌عنوان فرآیند تعاملی چند سویه مطرح می‌شود که مداخله و نظارت مردم و قابلیت سیاسی-اجتماعی نظام را در دستیابی به توسعه، همراه با عدالت اجتماعی در پی خواهد داشت. بنابراین مشارکت شامل بعدهای مختلف است که یکی از مهم‌ترین ابعاد آن مشارکت اجتماعی می‌باشد. که به نظر می‌رسد علاوه بر اینکه در رابطه دوسویه با سایر ابعاد مشارکت (سیاسی، اقتصادی و فرهنگی) قرار دارد، به‌نوعی زیربنای سایر ابعاد مشارکت نیز محسوب می‌شود (غفارزاده خوبی و صباغ دهخوارقانی، ۱۳۹۵: ۲۵-۲۶). طبق نظریه اجتماعی کیز، مشارکت اجتماعی عبارت است از: ارزیابی ارزش اجتماعی که فرد دارد و شامل این عقیده است که آیا فرد جزئی مهم از جامعه است و چه ارزشی را به جهان خود اضافه می‌کند. مشارکت اجتماعی با مفاهیم بازدهی و مسئولیت‌پذیری شباهت دارد. بازدهی فردی به این معنا است که عقیده داشته باشیم می‌توانیم رفتار خاصی را از خود نشان دهیم و به اهداف ویژه‌ای برسیم. مشارکت اجتماعی معرف این است که این افراد فکر می‌کنند آنچه انجام می‌دهند، برای جامعه ارزشمند است یا نه؟ این نگرش هم‌راستا با درون‌مایه ایست که مارکس مطرح می‌کند مبنی بر اینکه انسان‌ها ماهیتاً زاینده‌اند (بنی فاطمه، ۱۳۹۲: ۴۲). اینگلههارت که نوسازی اجتماعی و فرهنگی را در غرب مطالعه نموده است، افزایش مشارکت در کشورهای غربی را با سه عامل ارتقای سطح تحصیلات و اطلاعات سیاسی، تغییر هنجارهای حاکم بر مشارکت زنان و تغییر در اولویت‌های ارزشی که تأکید کمتر بر نیازهای آنی طبیعی داشته و برحق ابراز نظر تأکید بیشتری می‌ورزند، تبیین کرده است. به نظر وی متغیرهای تحصیلات رسمی، موقعیت اجتماعی-اقتصادی، سطوح مهارت و اطلاعات، مهارت‌های ارتباطی، تجربه‌های شغلی، شبکه‌های سازمانی در وظایف اجتماعی و سیاسی بر افزایش مشارکت تأثیر داشته‌اند (اینگلههارت، ۱۳۹۵: ۱۲۱). اوکلی و مارسدن نیز از مشارکت اجتماعی سه تفسیر ارائه داده‌اند:

۱- شرکت داوطلبانه مردم در برنامه‌های عمومی؛

۲- برانگیختن احساسات مردم و افزایش درک و توان شهروندی؛

۳- دخالت در فرایندهای تصمیم‌گیری، اجرا و سهیم شدن عامه مردم در منافع (قاسمی، ۱۳۸۴: ۲۵).

به نظر لرنر، جامعه جدید یک جامعه مشارکتی است و فراگرد نوسازی، حرکت از جامعه سنتی به جامعه مشارکت‌جوست. به نظر وی، مشارکت در حوزه اقتصادی به فعالیت در بازار و افزایش درآمد، مشارکت سیاسی به شرکت در انتخابات، مشارکت فرهنگی به بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی و مشارکت روانی به همدلی و تحرک روانی منجر می‌شود. در اندیشه لرنر بین متغیرهای شهرنشینی، تحصیلات، دسترسی به رسانه‌های گروهی و مشارکت ارتباط متقابل وجود دارد (Lerner, 1964: 86). لرنر، مشارکت را به‌عنوان یکی از متغیرهای مهم در توسعه و تجدد به حساب می‌آورد و معتقد است زمینه‌های انجام مشارکت عبارت‌اند از: آمادگی ذهنی، شهرنشینی، تحصیلات و سنتی نبودن. به عبارت دیگر، لرنر معتقد است پتانسیل توسعه در جامعه‌ای به وجود خواهد آمد که مشارکت اجتماعی و سیاسی و وسایل ارتباط جمعی در حد نسبتاً بالایی در آن جامعه فراهم شده باشد (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۰: ۹۴). هانتینگتون معتقد است که توسعه و مشارکت نیازمند شکل‌گیری شخصیت و انسان نوگراست. از نظر وی انسان سنتی، همیشه توقع ساکن بودن، عدم تغییر در طبیعت و جامعه را دارد؛ ولی انسان نوین با نگرش‌ها و طرز تلقی‌های مختلفی روبه‌روست. او امکان هر تغییر و دگرگونی را قبول دارد و خود را با آن‌ها وفق می‌دهد (هانتینگتون، ۱۳۹۲: ۵۴). میسرا مشارکت را سهیم شدن افراد در تصمیم‌گیری‌های می‌داند که در وضع آن‌ها موثر است. آلموند و پاول فعالیت‌های مشارکت جویانه را آن دسته از فعالیت‌هایی می‌دانند که شهروند معمولی می‌کوشد از راه آن‌ها بر سیاست‌گذاری‌های شهری اعمال نفوذ کند. بیشتر اندیشمندان تأثیر شهروندان در تصمیم‌های شهری را با هدف توانمندسازی آنان اداره امور محلی و تحصیل خدمات بهینه شهری یادآور شده؛ نقش مشارکت را در توسعه پایدار شهری؛ تحقق دموکراسی و جامعه مدنی و سایر موارد مرتبط؛ بسیار حیاتی خوانده‌اند (ربانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۹۲). بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که در جهان امروز کیفیت زندگی، کلید اصلی مشارکت شهروندان در جهت توسعه امور شهری به کمک مدیریت شهری به شمار می‌رود. با توجه به نظریات مطرح‌شده، عوامل و متغیرهای موثر برای مشارکت اجتماعی را می‌توان، در سطوح خرد، کلان و میانه از یکدیگر متمایز کرد. (جدول ۱)

جدول ۱. عوامل و متغیرهای موثر بر مشارکت اجتماعی (منبع سفیری و تمیز، ۱۳۹۰: ۱۲۳)

عامل	نظریه پرداز
متغیرهای الگویی (عام‌گرایی، فعال‌گرایی، آزادی، خردگرایی، امید به آینده، جهت‌گیری ارزشی در میان زنان، خانواده و الگوهای موجود در محیط خانواده) و نظریه کنش، که به تبیین مشارکت به‌عنوان نوعی کنش یا رفتار هدف‌دار پرداخته‌اند.	پارسونز و هوزولیتز ^۱
عناصر خرده‌فرهنگ	راجرز و موشی ^۲
عدم دسترسی به منابع	لویس و گاتوتری ^۳
ارزیابی از پاداش‌های مثبت مشارکت	شفر دو مالهوترا و موشی و گاتوتری ^۴
هنجارهای اجتماعی مناسب	اینگلهارت و موشی ^۵
موقعیت اجتماعی-اقتصادی مناسب	اینگلهارت و سیلز ^۶
دسترسی به رسانه‌های گروهی	لرنر ^۱

1 . Parsons & Husolits

2 . Rodgers & Mushi

3 . Gaotri and Lewis

4 . Schafferd & Mushi and Gaotri

5 . Mushi & Ghelhart

6 . Inghelhart & Sills

شفرد ^۲ ()	توان ابراز منافع
کولین و میسرا و موشی و عبیداله خان	ارزش‌های فرهنگی مناسب
راجرزو الکسی دوتوکویل	اعتماد اجتماعی
اینگلهارت	نظریه‌هایی که مستقیماً به بحث از عوامل موثر بر مشارکت پرداخته‌اند (نظریه‌های معاصر) که شاخص‌های آن عبارت‌اند از: ارتقای سطح تحصیلات و اطلاعات سیاسی - دسترسی به رسانه‌ها و تغییر هنجارهای حاکم بر مشارکت زنان - تغییر در اولویت‌های ارزشی مردم، از مادی به فرا مادی - اعتماد متقابل)
اوکلی و ویچه کا	موانع فرهنگی (نجابت، وظیفه‌شناسی، مفید بودن، حق‌شناسی نسبت به والدین، فرهنگ مردسالار)
بورديو، فوکویاما، لوری، پاتنام، لوفلین، پاراگال، گلیکا و هوک، کریشنا و آف	ابعاد سرمایه اجتماعی در مشارکت مؤثرند و این ارتباط دوسویه است.

کیفیت زندگی

کیفیت زندگی شهری در واقع به معنای "قابلیت زندگی" یک مکان مطرح می‌شود به عبارتی در یک جامعه شهری، کیفیت زندگی برگرفته از تجربه مشترک ساکنان شهر از محیط شهر، جنبه‌های ذهنی (کیفی) و عینی (کمی) است (مثلاً: کیفیت هوا، آب، ترافیک، آموزشی، بهداشتی، امنیت و اوقات فراغت فرصت‌های تفریحی، شغلی و غیره) به عبارت دیگر در بحث‌های مربوط به کیفیت زندگی، تنها زیستن مهم نیست، بلکه کیفیت آن دارای اهمیت است. کرامر (به نقل از نوری ده بزرگ و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۱۸). از نظر کالمن وقتی می‌توان گفت که یک کیفیت عالی برای زندگی وجود دارد که امیدهای فرد با تجارب وی تطابق داشته باشد و تکمیل شود. حالت عکس هم صدق می‌کند، کیفیت زندگی پایین وقتی صدق می‌کند که امیدها با تجارب همخوان نباشد. به بیان دیگر ادعای کالمن این است که شیوه زندگی با این مفهوم که فرد به خواسته‌های خود می‌رسد بهبود می‌یابد. کالمن اشاره دارد که اهدافی که توسط عوامل ایجاد می‌شوند، باید واقع‌گراتر باشند. وقتی آرزوها را واقعی‌تر کرده و فرد را به توسعه و رشد در راه‌های دیگر تشویق کنیم فاصله میان امیدها و دستیابی به آن‌ها به خوبی کم می‌شود. بنابراین با توجه به نظر کالمن می‌توان شیوه زندگی فرد را با مخالفت کردن با آرزوها بهبود بخشید. همچنین گاه لازم است بعضی آرزوها را حذف کنیم تا فاصله بین آنچه تجربه شده و آنچه تجربه انتظار می‌رود، کم گردد (مختاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۲۲). از نظر دولان و شولر کیفیت زندگی فرآیندی است که به وسیله آن همه اعضای سازمان از راه مجاری باز و متناسبی که برای این مقصود ایجاد شده است در تصمیم‌هایی که به ویژه بر شغلشان و بر محیط کارشان اثر می‌گذارد، به نحوی دخالت می‌کنند و در نتیجه مشارکت و خشنودی آن‌ها از کار بیشتر می‌شود و فشار ناشی از کار برایشان کاهش می‌یابد (دولان و شولر، ۱۳۸۱: ۳۵۴).

نظریه‌های کیفیت زندگی

نظریه‌های کیفیت زندگی در سه مقوله قابل بررسی است:

کیفیت زندگی ناشی از برخورداری: این نوع از کیفیت زندگی بیشتر ناشی از میزان برخورداری افراد از امکانات و سطح دسترسی افراد نسبت به خدمات رفاهی می‌باشد. این بعد از کیفیت زندگی بیشتر متغیرهای عینی کیفیت زندگی را پوشش

1 . Lerner

2 . schafferd

می‌دهد. درآمد به‌عنوان یکی از متغیرهای اصلی این حوزه در نظر گرفته می‌شود. به خاطر چندبعدی بودن مقوله کیفیت زندگی نمی‌توان ادعا کرد که بالا بودن این بعد از کیفیت زندگی نشانه کیفیت زندگی بالای افراد است (Calman, 1984: 125).

کیفیت زندگی ناشی از ارتباطات: این بعد از کیفیت زندگی ناشی از روابط و پیوندهای اجتماعی است. کیفیت روابط اجتماعی از نظر شکل، شدت و میزان درگیری عاطفی، بر سطح کیفیت زندگی تأثیر می‌گذارد. با این اوصاف روابط اجتماعی هم از نظر ذهنی و هم از نظر عینی بر کیفیت زندگی تأثیر خواهد گذاشت. از این رو روابط اجتماعی یکی از اساسی‌ترین منابع کیفیت زندگی خواهد بود. در حال حاضر برخی تصور می‌کنند که از میزان تأثیر متغیرهای این بعد کاسته شده است. درحالی‌که با تغییر ساخت جامعه تنها شکل روابط تغییر یافته است. در حال حاضر از شدت روابط مبتنی بر صمیمیت کاسته شده و با اشکال دیگر روابط یعنی پیوندهای ضعیف و پیوندهای عمودی جایگزین شده است. این روابط باعث دستیابی به منابعی می‌شوند که در صورت عدم وجود آن‌ها با صرف هزینه‌های گزافی امکان‌پذیر خواهد بود (Ferrans & Powers, 1985: 16).

کیفیت زندگی ناشی از کیفیت بودن: تصور از خودمان و پاسخ به این سؤال که ما چه کسی هستیم، بر قضاوت ما از کیفیت زندگی تأثیر می‌گذارد. این بعد بیشتر با بعد ذهنی کیفیت زندگی در ارتباط است. تصور درباره خود با مقولاتی مثل سواد و درآمد ارتباط قابل ملاحظه‌ای ندارد، بلکه بیشتر با احساس کنترل بر زندگی خود در مقابل این احساس که زندگی ما تا چه حد توسط نیروهای بیرونی کنترل می‌شود، مرتبط است. این بعد به واسطه ایجاد این احساس که زندگی چقدر معنادار است؛ بر تصور از کیفیت زندگی تأثیر می‌گذارد (Nel & Uys, 1993: 3).

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی - تحلیلی است. جمع‌آوری اطلاعات به صورت اسنادی و پیمایشی (پرسشنامه) که مشارکت اجتماعی با ۱۰ سؤال و رفاه ذهنی با ۶۰ سؤال انجام پذیرفته است. مقدار آزمون KMO محاسبه شده ۰/۷ (جدول ۱) و نتیجه آزمون بارتلت کوچک‌تر از ۰/۱ بوده و ضریب آلفای کرونباخ بزرگ‌تر از ۰/۷ (جدول ۲) است که نشان‌دهنده اعتبار - روایی و اعتماد - پایایی کافی و قابل قبول ابزار پرسشنامه می‌باشد. برای بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق در حالت گروه‌بندی شده از آزمون کای دو، پیرسون و ضرایب همبستگی d سامرز و جهت بررسی رابطه خطی میان متغیرهای مستقل با متغیر وابسته از ضریب همبستگی پیرسون و برای مقایسه میانگین متغیرهای تحقیق از آزمون آنالیز واریانس و نرم‌افزار تحلیل آماری SPSS26 در سطح معناداری ۰/۰۵ استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل ساکنین شهر تبریز است که با توجه به فرمول کوکران تعداد حجم نمونه ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شده است. شیوه نمونه‌گیری از نوع احتمالی و به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است. با توجه به مطالعات صورت گرفته، نظریات و تحقیقات انجام شده، به لحاظ نظری جهت تبیین کیفیت زندگی شهری و رابطه آن با مشارکت اجتماعی شهروندان، متغیرها به صورت زیر خلاصه گردیده تا روابط بین آن‌ها به وسیله آزمون‌های تجربی مورد بررسی قرار گیرد. در این تحقیق کیفیت زندگی شهری از بعد ذهنی که شامل: سلامت اقتصادی، سلامت اجتماعی، سلامت فرهنگی، سلامت جسمانی، سلامت روانی، سلامت محیطی (ابعاد ذهنی) به عنوان متغیرهای مستقل، مشارکت اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و مورد سنجش و بررسی قرار گرفته‌اند. شاخص‌های انتخابی برای مطالعه، بر اساس مطالعات پیشین صورت گرفته است.

جدول ۳. شاخص‌های اصلی و زیر شاخص‌های تحقیق

شاخص‌های کیفیت زندگی از بعد ذهنی	شاخص‌های بعد سلامت اقتصادی	رضایت از میزان هزینه‌های مسکن، رضایت از حمل‌ونقل، رضایت از هزینه‌های زندگی، میزان رضایت از شغل، میزان رضایت از موفقیت در شغل، رضایت از فرصت شغلی ایجادشده، رضایت از تنوع فعالیت اقتصادی، رضایت از توزیع درآمد و ثروت، رضایت از درآمد خانوار، درصد بیکاری، رضایت از درآمد ماهیانه، میزان رضایت از دسترسی به خدمات اطلاعاتی و ارتباطی، میزان رضایت از زیرساخت‌های اجتماعی، رضایت از حمل‌ونقل، رضایت از راه‌های ارتباطی، رضایت از واحد مسکونی، رضایت از وضعیت مسکن، رضایت از مصالح مسکن
	شاخص‌های بعد سلامت اجتماعی	میزان رضایت کلی از همسایگان، میزان رضایت از مشارکت همسایگان در انجام امور مشترک، میزان ارتباط با همسایه‌ها، میزان رضایت از روابط شخصی، میزان رضایت از روابط با دوستان، میزان رضایت از روابط خانوادگی، میزان تعلق به محله و محیط مسکونی، میزان حضور دوستان و اقوام در نزدیکی محل، میزان رضایت از احساس خاطر، میزان رضایت از اعتماد عمومی، میزان رضایت از قابل‌اعتماد بودن مردم شهر، رضایت از تعاملات اجتماعی بین ساکنان محله، میزان رضایت از تعامل با نهادهای دولتی، میزان رضایت از عدالت اجتماعی، میزان رضایت از مشارکت عمومی
	شاخص‌های بعد سلامت فرهنگی	میزان دسترسی به مراکز آموزشی، رضایت از کیفیت خدمات ارائه‌شده، میزان رضایت از کیفیت سواد و تحصیلات میزان رضایت از سطح فرهنگ عمومی، میزان رضایت از دسترسی به کتابخانه، میزان رضایت از کیفیت خدمات ارائه‌شده در کتابخانه‌ها، میزان رضایت از دسترسی به باشگاه ورزشی، میزان رضایت از کیفیت خدمات ارائه‌شده در باشگاه ورزشی، میزان رضایت از دسترسی به کانون‌های فکری و پرورشی، میزان رضایت از کیفیت خدمات ارائه‌شده در کانون‌ها
	شاخص‌های بعد سلامتی جسمانی	رضایت از داشتن انرژی کافی، رضایت از میزان خواب رضایت از تحرک و چابکی، میزان رضایت از ظرفیت کاری خود، میزان احساس توانمندی و کارایی، میزان رضایت از شکل ظاهری خود، میزان رضایت از سلامت جسمانی، میزان دل‌تنگی و افسردگی، میزان مراقبت از خود
	شاخص‌های بعد سلامت روانی	میزان لذت از زندگی، میزان رضایت از آرامش روحی، توانایی تمرکز در امور، آرامش و امنیت، امید به آینده، رضایت از پایگاه تحصیلی خود، میزان احساس خوشبختی، میزان رضایت از خویشتن، میزان رضایت از کیفیت زندگی
	شاخص‌های بعد سلامت محیطی	میزان امنیت در استفاده از وسایل نقلیه عمومی، میزان رضایت از دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، میزان رضایت از دسترسی به خدمات آموزشی، میزان رضایت از محل زندگی، میزان رضایت از امنیت شبکه راه‌ها، میزان رضایت از کیفیت آب‌و‌خاک، میزان رضایت از امکانات تفریحی، احساس امنیت در محیط، رضایت از خدمات بهداشتی و درمانی
	شاخص‌های مشارکت اجتماعی	مشارکت در تصمیم‌گیری، مشارکت در تصمیم‌سازی، مشارکت در ایجاد و تقویت نهادهای مردمی، مشارکت در سرمایه‌گذاری، مشارکت در امور شهری، مشارکت در تأمین نیروی انسانی، تأمین منابع مالی، منفعت و هزینه، مشارکت در تصمیم‌گیری شوراهای اعتماد اجتماعی، احساس مسئولیت نسبت به محیط، مشارکت در امور آموزشی، مشارکت در امور بهداشتی، مشارکت در امور محله، مشارکت در حفاظت از تنوع زیستی، مشارکت در حفاظت از اکوسیستم‌ها

برای عامل‌های موثر بر رفاه ذهنی شهر تبریز تبریز عامل‌های ۱ تا ۲۵ دارای مقادیر ویژه بزرگ‌تر از ۱ و نزدیک ۱ هستند و در تحلیل باقی می‌مانند. این ۲۵ عامل می‌توانند ۶۵/۹۳۵ درصد از تغییرپذیری (واریانس) متغیرها را توضیح دهند. همچنین از مقادیر ویژه عوامل استخراجی بدون چرخش و مقادیر ویژه عوامل استخراجی چرخش یافته استفاده شد.

ماتریس چرخیده شده اجزا را برای عوامل موثر بر "رفاه ذهنی" نشان می‌دهد که شامل بارهای عاملی هر یک از متغیرها در ۲۵ عامل باقی‌مانده پس از چرخش می‌باشد. اسامی عامل‌ها با کمک نظر خبرگان و اساتید مربوطه انتخاب شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون تک نمونه‌ای T و آزمون تحلیل مسیر در قالب مدل DPSIR استفاده شده است.

جدول ۴. مقادیر آزمون KMO و بارتلت برای شاخص‌های رفاه ذهنی تبریز

نام شاخص	تعداد سؤالات	معناداری آزمون بارتلت	متغیر KMO
عوامل موثر بر کیفیت زندگی از بعد ذهنی شهر تبریز	سؤالات ۱ تا ۱۱۰	۰/۰۰۰	۰/۷۰۰

جدول ۵. سنجش قابلیت اعتماد پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ

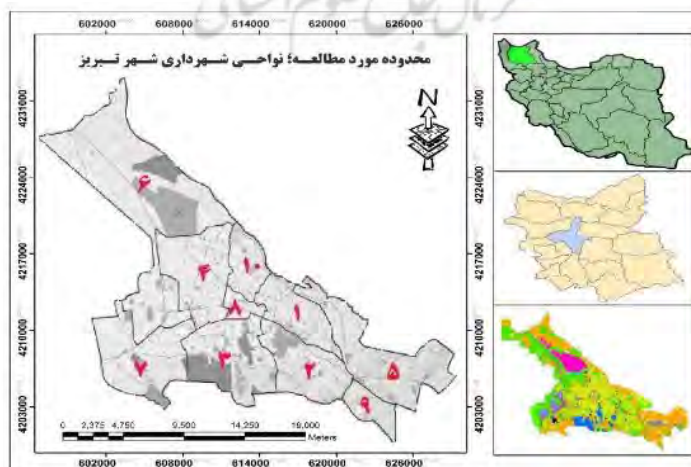
نام متغیر	تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ
مشارکت اجتماعی	۱۰	۰/۸۷۵
کیفیت زندگی از بعد ذهنی	۶۰	۰/۹۵۷

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

محدوده مورد مطالعه

استان آذربایجان شرقی با جمعیت ۳۹۰۹۶۵۲ نفر از استان‌های ترک‌نشین ایران است که تبریز مرکز استان آذربایجان شرقی در ناحیه شمال غربی آن واقع شده است. مرکز استان شهر تبریز با جمعیت ۱۵۹۳۳۷۳ نفر ۴۲ درصد جمعیت استان را به خود اختصاص داده است. (بصیری، زینالی عظیم، ۱۳۹۸: ۲۳۶-۲۳۷). شهر تبریز با ۲۱۶۷/۱۹ کیلومتر مربع وسعت و موقعیت جغرافیایی شهر ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۳۶ درجه و ۲۳ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ است.

شکل ۲. نقشه محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

اطلاعات توصیفی و توزیع فراوانی پاسخگویان برپایه ویژگی‌های جنسیت، منطقه سکونت، رفاه ذهنی و مشارکت اجتماعی در جدول‌های زیر نشان داده شده، مطابق جدول (۵) از کل پاسخگویان (۴۰۰ نفر)، ۱۷۸ نفر معادل ۴۴/۵ درصد "زن" و ۲۲۲ نفر معادل ۵۵/۵ درصد "مرد" بوده‌اند. مطابق مندرجات جدول (۶) از کل پاسخگویان (۴۰۰ نفر)، ۵۷ نفر معادل ۱۴/۲ درصد "منطقه ۱"، ۴۸ نفر معادل ۱۲ درصد "منطقه ۲"، ۶۰ نفر معادل ۱۵ درصد "منطقه ۳"، ۶۷ نفر معادل ۱۶/۸ درصد "منطقه ۴"، ۲۹ نفر معادل ۷/۲ درصد "منطقه ۵"، ۲۸ نفر معادل ۷ درصد "منطقه ۶"، ۴۱ نفر معادل ۱۰/۳ درصد "منطقه ۷"، ۱۰ نفر معادل ۲/۵ درصد "منطقه ۸"، ۱۰ نفر معادل ۲/۵ درصد "منطقه ۹" و ۵۰ نفر معادل ۱۲/۵ درصد "منطقه ۱۰" بوده است. در بررسی مشارکت اجتماعی در امور شهری، ۲/۵ درصد پاسخگویان مشارکت پایین و ۶۵/۸ درصد پاسخگویان مشارکت متوسط و ۳۱/۸ درصد پاسخگویان دارای مشارکت زیاد هستند، که مبین آن است که بیشتر افراد از نظر ذهنی برای مشارکت آمده‌اند، اما موانع موجود جامعه باعث می‌شود که افراد مشارکت فعال نداشته باشند، بنابراین با رفع مانع مشارکت، افراد حضور گسترده‌تری در فعالیت‌های اجتماعی خواهند داشت. از کل پاسخگویان (۴۰۰ نفر)، کیفیت زندگی از بعد ذهنی ۱۰۹ نفر معادل ۲۷/۳ درصد "زیاد"، ۲۴۷ نفر معادل ۶۱/۸ درصد "متوسط" و ۴۴ نفر معادل ۱۱/۰ درصد "پایین" است. در این تحقیق فرض شد که بین کیفیت زندگی و مشارکت اجتماعی رابطه وجود دارد، نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که در بین ۱۰۹ نفر از پاسخگویان این رابطه زیاد و در بین ۲۴۷ نفر این رابطه متوسط و در بین ۱۱ نفر این رابطه پایین است (جدول ۶) و با توجه به این که مقدار معناداری ضرایب همبستگی d سامرز و گاما کمتر از ۰/۰۵ به دست آمده است، (جدول ۷) بنابراین میان مشارکت اجتماعی و میزان رفاه ذهنی رابطه معناداری برقرار است.

جدول ۶. رابطه مشارکت اجتماعی و میزان کیفیت زندگی از بعد ذهنی

کل	مشارکت اجتماعی			رابطه مشارکت اجتماعی و میزان کیفیت زندگی از بعد ذهنی	
	پایین	متوسط	بالا		
۴۴	۰	۱۸	۲۶	۴۴	کم
۱۱	۰	۶/۸	۲۰/۵	۱۱	
۲۴۷	۵	۱۸۱	۶۱	۲۴۷	متوسط
۶۱/۸	۵۰	۶۸/۸	۴۸	۶۱/۸	
۱۰۹	۵	۶۴	۴۰	۱۰۹	زیاد
۲۷/۳	۵۰	۲۴/۳	۳۱/۵	۲۷/۳	
۴۰۰	۱۰	۲۶۳	۱۲۷	۴۰۰	کل
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد

جدول ۷. ضریب دی سامرز و گاما میان مشارکت اجتماعی و رفاه ذهنی

نام ضریب	مقدار ضریب	مقدار معناداری	نتیجه
d سامرز	۰/۰۳۹	۰/۰۰۱	وجود رابطه
گاما	۰/۰۴۵	۰/۰۰۱	وجود رابطه

ضریب همبستگی پیرسون بین میان متغیر میزان کیفیت زندگی از بعد ذهنی با متغیر مشارکت اجتماعی نشان می‌دهد ارتباط خطی مثبت و معناداری برقرار است. چون مقدار معناداری مرتبط با ضریب همبستگی پیرسون برای رابطه میان این متغیرها کوچک‌تر از ۰/۰۵ به دست آمده است. (جدول ۸)

جدول ۸. ضریب همبستگی پیرسون برای متغیرهای پژوهش

نام متغیر	کیفیت ذهنی	مشارکت اجتماعی	کیفیت زندگی
کیفیت از بعد ذهنی	ضریب همبستگی پیرسون	۱	
	مقدار معناداری		
	مقدار معناداری	۰/۰۰۰	
مشارکت اجتماعی	مقدار معناداری	۰/۰۰۰	
	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۰۹۴	
	مقدار معناداری	۰/۰۶	۱
	مقدار معناداری	۰/۳۴۶	۰/۰۰۰
	مقدار معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱

در پژوهش حاضر جهت مقایسه میانگین متغیرهای تحقیق در بین شهروندان مناطق ۱۰ گانه شهرداری از آزمون آنالیز واریانس استفاده شده که نتایج نشان می‌دهد که برای متغیر "کیفیت زندگی از بعد ذهنی" مقدار معناداری آزمون آنالیز واریانس کوچک‌تر از ۰/۰۵ (۰/۰۴۲) به دست آمده است. بنابراین میانگین این متغیر در بین شرکت‌کنندگان مناطق مختلف تفاوت معناداری دارد. میانگین نمرات کیفیت زندگی از بعد ذهنی در بین شرکت‌کنندگان منطقه ۹ برابر ۱۹۸/۱ و به‌طور معناداری نسبت به سایرین بیشتر است. (جدول ۹)

جدول ۹. مقایسه میانگین متغیرهای تحقیق در بین شهروندان مناطق ۱۰ گانه شهرداری

نام متغیر	منطقه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آماره F	مقدار معناداری
کیفیت زندگی از بعد ذهنی	منطقه ۱	۵۷	۱۶۱/۱۵۸	۳۴/۲۹۲	۱/۹۶۶	۰/۰۴۲
	منطقه ۲	۴۸	۱۷۴/۷۷۱	۴۳/۲۵		
	منطقه ۳	۶۰	۱۷۳/۴۸۳	۴۵/۵۷		
	منطقه ۴	۶۷	۱۷۲/۰۱۵	۳۶/۹۷۷		
	منطقه ۵	۲۹	۱۵۴/۱۰۳	۴۰/۶۴۲		
	منطقه ۶	۲۸	۱۷۶/۹۶۴	۳۶/۹۵۹		
	منطقه ۷	۴۱	۱۶۸/۷۵۶	۳۶/۸۴۳		
	منطقه ۸	۱۰	۱۴۹/۱	۳۰/۰۰۵		
	منطقه ۹	۱۰	۱۹۸/۱	۳۷/۵۳۹		
	منطقه ۱۰	۵۰	۱۶۷/۵۲	۴۱/۵۱۶		
مشارکت اجتماعی	منطقه ۱	*	*	*	۱/۸۴۱	۰/۰۶۰
	منطقه ۲	*	*	*		
	منطقه ۳	*	*	*		
	منطقه ۴	*	*	*		
	منطقه ۵	*	*	*		
	منطقه ۶	*	*	*		
	منطقه ۷	*	*	*		
	منطقه ۸	*	*	*		
	منطقه ۹	*	*	*		
	منطقه ۱۰	*	*	*		
منطقه ۲	*	*	*			
منطقه ۳	*	*	*			
منطقه ۴	*	*	*			
منطقه ۵	*	*	*			
منطقه ۶	*	*	*			

منطقه ۷	*	*	*
منطقه ۸	*	*	*
منطقه ۹	*	*	*
منطقه ۱۰	*	*	*

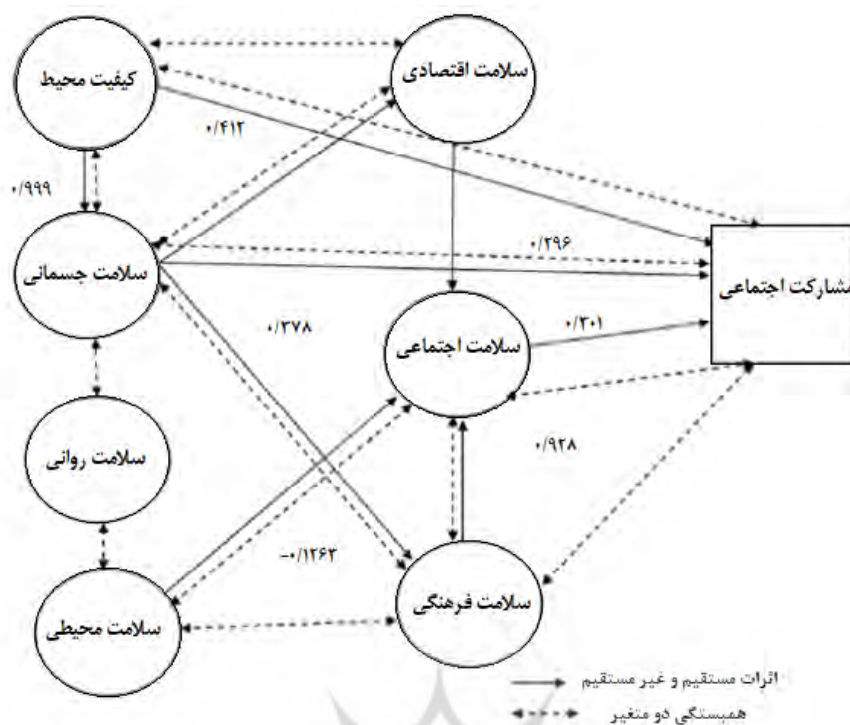
تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی شهروندان

درواقع در این تحقیق از روش تحلیل مسیر استفاده شد و بر اساس آن مشخص شد که متغیر مستقل (کیفیت زندگی از بعد ذهنی) چه حد بر روی متغیر وابسته (مشارکت اجتماعی) به‌طور مستقیم و غیرمستقیم اثر دارد. در این روش اثر مستقیم ابعاد کیفیت زندگی از بعد ذهنی بر مشارکت اجتماعی شهروندان از طریق رگرسیون چندگانه به‌دست‌آمده و سپس از طریق کم کردن اثر مستقیم از اثر غیرمستقیم میزان تأثیر کل آن‌ها محاسبه شده، لازم به توضیح است که جهت بررسی همبستگی ابعاد کیفیت زندگی از بعد ذهنی با مشارکت اجتماعی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است؛ و در نهایت نمودار حاصل ترسیم گردیده است. در شکل ۳ که تحلیل عوامل مؤثر مشارکت اجتماعی شهروندان را نشان می‌دهد، پس از محاسبه آثار مستقیم و غیرمستقیم کلیه متغیرها، مجموع این آثار در جدول (۱۰) بعد از خلاصه کردن، نشان داده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که ابعاد سلامت اجتماعی، سلامت جسمانی و کیفیت محیط شهری در مشارکت اجتماعی تأثیری مثبت و مستقیم دارند، همچنین ابعاد کیفیت محیط شهری و سلامت اجتماعی علاوه بر تأثیر مستقیم، به‌صورت غیرمستقیم نیز در مشارکت اجتماعی اثر دارند. اما بعد سلامت فرهنگی به‌صورت غیرمستقیم تأثیر مثبت و بعد سلامت محیطی به‌صورت غیرمستقیم تأثیر منفی و کاهنده در مشارکت اجتماعی شهر تبریز دارد، همچنین ابعاد سلامت اقتصادی و روانی در مشارکت اجتماعی شهر تبریز تأثیری معنی‌داری ندارند. با توجه به یافته‌های به‌دست‌آمده کیفیت محیط شهری، سلامت اجتماعی و سلامت جسمانی با ضریب تأثیر ۰/۴۱۲ و ۰/۳۰۱ و ۰/۲۹۶ بیشترین اثرات را بر مشارکت اجتماعی داشته است. بنابراین هرچقدر کیفیت محیط شهری، سلامت اجتماعی و سلامت جسمانی ارتقا داده شود به همان نسبت نیز میزان مشارکت اجتماعی در شهر تبریز بهبود خواهد یافت. برای بررسی همبستگی دوجانبه بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج جدول (۱۰) نشان می‌دهد که بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته (مشارکت اجتماعی) با سطح اطمینان ۰/۹۹ درصد همبستگی و رابطه مثبتی وجود دارد.

جدول ۱۰. آثار مستقیم، غیرمستقیم و همبستگی کیفیت زندگی و مشارکت اجتماعی در شهر تبریز

متغیر مستقل	تأثیر مستقیم	تأثیر غیرمستقیم	تأثیر کل	ضریب همبستگی	Sig	متغیر وابسته
سلامت اقتصادی	-	-	-	-	-	-
سلامت اجتماعی	۰/۳۰۱	۰/۰۸۰۸	۰/۳۸۱۸	۰/۹۹۳	۰/۰۰۱	مشارکت اجتماعی
سلامت فرهنگی	-	۰/۲۲۱۵	۰/۲۲۱۵	۹۸۵۸	۰/۰۰۱	مشارکت اجتماعی
سلامت جسمانی	۰/۲۹۶	۰/۰۷۹۸	۰/۳۷۵۸	۰/۹۹۱	۰/۰۰۱	مشارکت اجتماعی
سلامت روانی	-	-	-	-	-	-
سلامت محیطی	-	-۰/۱۲۶۳	-۰/۱۲۶۳	۰/۹۷۲	۰/۰۰۱	مشارکت اجتماعی
کیفیت محیط	۰/۴۱۲	۰/۰۹۱۲	۰/۵۰۳۲	۰/۹۹۶	۰/۰۰۱	مشارکت اجتماعی

شکل ۳. تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی در شهر تبریز

نتیجه گیری

بر اساس مطالعات و یافته‌های نظری و مطالعات میدانی صورت گرفته در منطقه مورد مطالعه، نتایج به دست آمده به این شرح است: با توجه به نتایج، برای متغیرهای «مشارکت اجتماعی» و «کیفیت زندگی از بعد ذهنی» مقدار معناداری آزمون آنالیز واریانس کوچک‌تر از $0/05$ ($0/042$) به دست آمده است. بنابراین میانگین این متغیر در بین شرکت‌کنندگان مناطق مختلف تفاوت معناداری دارد. میانگین نمرات کیفیت زندگی از بعد ذهنی در بین شرکت‌کنندگان منطقه ۹ برابر $198/1$ و به طور معناداری نسبت به سایرین بیشتر است. بنابراین «وضعیت شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری در مناطق مختلف شهر تبریز از تفاوت معنی‌داری برخوردار است» و «وضعیت مشارکت شهروندان در امور شهری در سطح مناطق تبریز از تفاوت معنی‌داری برخوردار است». هم‌چنین در زمینه مشارکت اجتماعی، نتایج پژوهش بیانگر این است که از کل پاسخگویان (400 نفر)، مشارکت اجتماعی 10 نفر معادل $2/5$ درصد «پایین»، 263 نفر معادل $65/8$ درصد «متوسط» و 127 نفر معادل $31/8$ درصد «بالا» است. نتایج حاصل از بخش رضایتمندی از کیفیت زندگی در بعد ذهنی نشان می‌دهد که میزان احساس کیفیت زندگی از بعد ذهنی در 109 نفر معادل $27/3$ درصد «بالا»، 247 نفر معادل $61/8$ درصد «متوسط» و 44 نفر معادل $11/0$ درصد «پایین» است که «بین ابعاد کیفیت زندگی در بعد ذهنی از دیدگاه شهروندان مناطق مختلف تبریز تفاوت وجود دارد». با توجه به این که مقدار معناداری ضرایب همبستگی d سامرز و گاما کوچک‌تر از $0/05$ به دست آمده است، بنابراین میان مشارکت اجتماعی و میزان کیفیت زندگی از بعد ذهنی رابطه معناداری برقرار است. بنابراین بین مشارکت شهروندان در امور شهری و میزان رفاه ذهنی در شهر تبریز رابطه معناداری وجود دارد. نتایج بررسی‌های انجام شده توسط رگرسیون چند متغیره و ضریب همبستگی پیرسون نشان داد که بین ابعاد کیفیت زندگی شهری (سلامت اجتماعی، سلامت جسمانی و کیفیت محیط شهری) با مشارکت اجتماعی در شهر تبریز رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج حاصل از مدل تحلیل مسیر نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل به طور کلی $0/99$ درصد از

تغییرات متغیر مشارکت اجتماعی در شهر تبریز را تبیین می‌کنند. به‌طوریکه کیفیت محیط شهری به میزان ۰/۴۱۲ درصد، سلامت اجتماعی ۰/۳۰۱ درصد و سلامت جسمانی ۰/۲۹۶ بر مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیر مستقیم دارند. همچنین ابعاد سلامت اجتماعی، سلامت فرهنگی، سلامت جسمانی، سلامت محیطی و کیفیت محیط شهری علاوه بر تأثیر مستقیم به‌صورت غیرمستقیم نیز در مشارکت اجتماعی در شهر تبریز تأثیر دارند. نتایج تحقیق حاضر با نتایج مطالعات خواجه شاهکوهی و همکارانش (۱۳۹۳)، رضایی و آسیابانی (۱۳۹۷) Brett et al (۲۰۱۹) اسماعیل‌زاده و همکارانش (۱۳۹۴)، He et al (۲۰۱۶) از نظر تأثیرات کیفیت زندگی بر مشارکت اجتماعی هم‌راستا می‌باشد. با توجه به اینکه نتایج حاصل از پژوهش نشان داده که بین کیفیت زندگی و مشارکت شهروندان در امور شهری در شهر تبریز به علت اعتقاد به گویه تأثیر مشارکت در پیشرفت کشور رابطه دوسویه وجود دارد، بنابراین، راهکارهایی جهت افزایش کیفیت و مشارکت ارائه می‌گردد:

- ارزیابی سالانه از میزان مشارکت مردم در امور شهری و شناسایی موانع
- توسعه دولت الکترونیک با ایجاد دفاتر الکترونیک خدمات شهری و استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی و «جهت تشکیل مشارکت مجازی شهروندان» جهت به وجود آوردن سازوکارها و زمینه‌های ارائه پیشنهادها و انتقادهای شهروندان به شهرداری درباره مقررات، برنامه‌ها و اقدامات در حال اجرا و مشکلات آن توسط شهرداری
- استفاده بهینه و حداکثری از اوقات فراغت مردم توسط مدیران شهری با برگزاری جلسات هم‌اندیشی و همچنین برگزاری کلاس‌های آموزشی با رویکرد یادگیری دسته‌جمعی در سطح مناطق
- واگذاری حتی‌المقدور مسئولیت‌های مختلف در مراحل ارائه برنامه، مدیریت و اجرای آن به ساکنین مناطق شهری
- استفاده مؤثر از حضور مدیران ارشد بومی برای توجیه اقبال مختلف به‌منظور جلب مشارکت‌های مردمی

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) ابراهیم پور، داود؛ جوانپور، عزیز و حسینی اصل، وحیده. (۱۳۹۴). رابطه عدالت اجتماعی ادراک‌شده با میزان مشارکت شهروندان در توسعه‌یافتگی شهر تبریز. *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، ۱۵ (۱۶)، ۱۱۹-۱۴۲.
- ۲) ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۰). بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان. *نامه علوم اجتماعی*، ۹ (۱۷)، ۳-۳۱.
- ۳) اسماعیل‌زاده، حسن؛ صالحی، شمسی و اسماعیل‌زاده، یعقوب. (۱۳۹۴). تحلیل کیفیت زندگی با مشارکت و رابطه آن با مشارکت شهروندان در امور شهری موردشناسی شهر نقده. *جغرافیا آمایش شهری- منطقه‌ای*، ۵ (۱۷)، ۲۲۴-۲۲۷.
- ۴) اینگلهارت، رونالد. (۱۳۹۵). *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*. ترجمه: مریم وتر، چاپ سوم، تهران: انتشارات کویر
- ۵) برقی، حمید؛ افشاری پور، علی؛ نوری، محمد؛ رزم پوری، علی‌اکبر و الفتی، هادی. (۱۳۹۶). سنجش و ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر کرمان با استفاده از تحلیل مسیر. *فضای جغرافیایی*، ۱۷ (۶۰)، ۱۹-۱.
- ۶) بصیری، مصطفی و زینالی، عظیم‌علی. (۱۳۹۸). تأثیر میلمان شهری بر کیفیت محیط‌زیست شهری (مطالعه موردی محدوده خیابان امام تبریز از میدان ساعت تا آب‌رسان). *جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، ۹ (۳)، ۲۲۹-۲۴۸.
- ۷) بندرآباد، علیرضا و احمدی‌نژاد، فرشته. (۱۳۹۳). ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی با تأکید بر اصول شهر زیست‌پذیر در

- منطقه ۲۲ تهران. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۵ (۱۶)، ۷۴-۵۵.
- ۸) بنی فاطمه، حانیه. (۱۳۹۲). بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین پایگاه هویتی و سلامت اجتماعی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی تبریز، گروه علوم اجتماعی
- ۹) پوراحمد، احمد و زارعی، جواد. (۱۳۹۴). سنجش کیفیت زندگی در قلمرو بافت فرسوده شهری مطالعه موردی: منطقه ۹ شهر تهران. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۶ (۲۱)، ۱-۱۸.
- ۱۰) چیت‌سازیان، علیرضا و صادقی کیا، محمدعلی. (۱۳۹۸). مشارکت مردمی در نوآوری اجتماعی. الگوی مدیریت نوآوری، ۸ (۱)، ۱-۲۰.
- ۱۱) جاودانی، علی و پروین، حسین. (۱۳۹۴). مشارکت فضا و مردم یا اتصال امر سیاسی و فضای شهری (نمونه موردی: محله بابالوزیر و میدان التحرير قاهره، ۱۳۹۱). باغ نظر، ۱۳ (۳۴)، ۱۰۹-۱۲۴.
- ۱۲) حاجی نژاد، علی؛ قادری، جعفر و قاسمی قاسموند، عزت اله. (۱۳۹۵). تحلیل و ارزیابی نابرابری‌های کیفیت زندگی در محلات شهری (نمونه موردی: شهر فارس). برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۶ (۲۱)، ۱۶۷-۱۷۵.
- ۱۳) حسینی نژاد، آسیه؛ مسیبی، سمانه و حسینی نژاد، اردلان. (۱۳۹۵). ارزیابی و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی در، محلات شهری (مطالعه موردی: حاجی‌آباد فارس). جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۴ (۱)، ۱۶۵-۱۸۴.
- ۱۴) خادم‌الحسینی، احمد؛ منصوریان، حسین و ستاری، محمدحسین. (۱۳۸۹). سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان. مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای، ۱ (۳)، ۴۵-۶۰.
- ۱۵) خواجه شاهکوهی، علیرضا؛ حسینی، سیدمحمد حسن و طوسی، رمضان. (۱۳۹۳). ارزیابی و سنجش کیفیت زندگی و تأثیر آن بر مشارکت شهروندان در امور شهری (موردشناسی: شهر مینودشت). جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای، ۴ (۱۰)، ۷۳-۸۵.
- ۱۶) دولان، شیمون و شولر، رندال. (۱۳۸۱). مدیریت امور کارکنان و منابع انسانی. ترجمه: محمد صائبی و محمدعلی طوسی، تهران: موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت برنامه‌ریزی.
- ۱۷) ربانی، رسول؛ قاسمی، وحید و عباس زاده، محمد. (۱۳۹۴). رابطه ابعاد مادی و غیرمادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۹ (۳۲)، ۹۱-۱۰۸.
- ۱۸) رحیمی، اکبر. (۱۳۹۹). سیاست‌های زمین شهری و تأثیر آن بر توسعه شهر تبریز؛ آمایش محیط، شماره ۴۸، صص ۱۱۰-۱۲۹.
- ۱۹) رسولی، محمد؛ احدنژاد، محسن؛ خضر شیخ‌آباد، محمدحسن و سعیدپور، شراره. (۱۳۹۸). ارزیابی شاخص‌های ماندگاری شهری در محله‌های شهر سردشت با مدل کوپراس. جغرافیا و روابط انسانی، ۱ (۴)، ۲۶۶-۲۴۹.
- ۲۰) رضایی، محمدرضا و آسیابانی، زهرا. (۱۳۹۷). ارزیابی میزان اثرپذیری مشارکت شهروندان از کیفیت زندگی در امور شهری (نمونه موردی شهر نی‌ریز). جغرافیا، ۱۶ (۵۸)، ۱۴۱-۱۵۶.
- ۲۱) زبردست، اسفندیار و بنی عامریان، مهسا. (۱۳۸۸). بررسی ارتباط میان شاخص‌های عینی و ذهنی بعد خدمات عمومی کیفیت زندگی شهری در شهر جدید هشتگرد. نامه معماری و شهرسازی، ۲ (۳)، ۵-۲۲.
- ۲۲) زیاری، کرامت‌الله؛ رفیعی مهر، حسن و زارعی، جواد. (۱۳۹۹). سنجش کیفیت زندگی از دیدگاه عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: مناطق ۲ و ۱۶ شهری تهران). پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۲ (۱)، ۱-۱۵.
- ۲۳) سفیری، خدیجه و تمیز، رقیه. (۱۳۹۰). فرا تحلیل مطالعات مشارکت اجتماعی. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۳ (۳)، ۱۲۴-۱۳۶.
- ۲۴) غفارزاده خویی، پریسا و صباغ دهخوارقانی، صمد. (۱۳۹۵). بررسی رابطه کیفیت زندگی و مشارکت اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز. مطالعات جامعه‌شناسی، ۹ (۳۳)، ۲۵-۳۶.
- ۲۵) فرامرزی، مهسا و زینالی عظیم، علی. (۱۳۹۷). ارزیابی عملکرد مدیریتی شهر تبریز پس از استقرار شورای اسلامی شهر

- تبریز. *جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، ۹ (۱)، ۴۴۵-۴۵۸.
- ۲۶) قائد رحمتی، صفر و جمشیدی، صدیقه. (۱۳۹۴). ارزیابی رابطه بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی در روستاهای ادغام‌شده در شهر مطالعه موردی: محله‌های خیرآباد و عیش‌آباد شهر یزد. *پژوهش‌های جغرافیایی/انسانی*، ۴۷ (۱)، ۶۳-۸۰.
- ۲۷) قاسمی، محمدعلی. (۱۳۸۴). بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی موثر بر میزان مشارکت روستاییان در طرح‌های عمرانی: مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان کاشان. *روستا و توسعه*، ۸ (۴)، ۷۹-۱۱۲.
- ۲۸) مرصوصی، نفیسه؛ فرهودی، رحمت اله و لاجوردی، سیدعلیرضا. (۱۳۹۴). کیفیت زندگی فرهنگی و اجتماعی در شهرهای ایران. *بوم‌شناسی*، ۶ (۱۲)، ۸۱-۹۶.
- ۲۹) نوری ده بزرگ، محمد؛ رضویان، محمدتقی و قورچی، مرتضی. (۱۳۹۸). سنجش مؤلفه‌های موثر بر کیفیت زندگی اجتماعی در عرصه بافت‌های ناکارآمد شهری، مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر تهران. *فصلنامه فضای جغرافیایی*، ۱۹ (۶۷)، ۲۴۱-۲۱۷.
- ۳۰) مهرگان، فرهاد؛ فقیعی، ابوالحسن و مسیر سپاسی، ناصر. (۱۳۹۷). نقش مشارکت سیاسی و نظام دموکراتیک در شکل‌دهی فرهنگ سیاسی (مورد مطالعه: شهروندان کرد در منطقه کردستان عراق). *فصلنامه خطامشی گذاری عمومی در مدیریت*، ۹ (۳۰)، ۱-۱۸.
- ۳۱) نظری، جواد و مختاری، مرضیه. (۱۳۸۹). *جامعه‌شناسی کیفیت زندگی*. چاپ اول، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- ۳۲) هانتیگتون، ساموئل. (۱۳۹۲). *سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگون*. ترجمه: محسن ثلاثه، چاپ پنجم، تهران: انتشارات علم.
- ۳۳) یوسف‌زاده، زهره؛ نوری کرمانی، علی و حاتمی‌نژاد، حسین. (۱۴۰۰). سنجش سطح کیفیت زندگی با تأکید بر بازآفرینی شهری از دیدگاه مسئولین شهری (مطالعه موردی: منطقه پانزده شهرداری تهران). *دانش زمین*، ۱۲ (۴۶)، ۱۹-۳۵.

References

- 1) Ahmadiania, M., & Ferreirab, S. (2019). Environmental amenities and quality of life across the United States. *Ecological Economics*, 164, 106341.
- 2) Azkia, M., & Ghaffari, Gh. (2001). The study of the relationship between trust and social participation in rural areas of Kashan. *Social Science Letter*, 9 (17), 3-31. [In Persian].
- 3) Bandarabad, A., & Ahmadinejad, F. (2014). Evaluation of quality of life indicators with emphasis on the principles of livable city in District 22 of Tehran. *Research and urban planning*, 5 (16), 55-74. [In Persian].
- 4) Bani Fatemeh, H. (2013). *Sociological study of the relationship between identity and social health of students of Islamic Azad University*. Tabriz Branch. Master Thesis, Department of Social Sciences, Islamic Azad University of Tabriz, Department of Social Sciences. [In Persian].
- 5) Barghi, H., Afshari Pour, A., Nouri, M., Razm Pour, A., & Al-Fati, A., (2017). Measurement and evaluation of quality of life indicators in Kerman city using route analysis. *geographical space*, 17 (60), 19-1. [In Persian].
- 6) Basiri, M., & Zeinali Azim, A. (2019). The Impact of Urban Furniture on the Quality of the Urban Environment (Case Study of Imam Tabriz Street from Saat Square to Abersan). *Geography (Regional Planning)*, 9 (3), 229-248. [In Persian].
- 7) Calman, KC. (1984). Quality of life in cancer patients--an hypothesis. *Journal of Medical Ethics*, 10 (3), 124-127.
- 8) Chit Sazan, A., & Sadeghi Kia, M. A. (2019). Public Participation in Social Innovation. *Innovation Management Model*, 8 (1), 20-1. [In Persian].
- 9) Das, D. (2007). Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati. *Social Indicators Research*, 88(2), 297-310.
- 10) Dolan, Sh., & Schuler, R. (2002). *Personnel Management and Human Resources*. Translation: Mohammad Saebi and Mohammad Ali Tusi, Tehran: Higher Institute of

- Planning Management Education and Research. [In Persian].
- 11) Ebrahimpour, D., Javanpour, d., Hosseini Asl, V. (2015). The Relationship between Perceived Social Justice and Citizens' Participation in the Development of Tabriz. *Urban Sociological Studies*, 5 (16), 119-142. [In Parsian].
  - 12) Elkhoully, A., Attia, S., & Zayed, M, (2019). Quality of Urban Life Indexes' Analysis to Initiate Socio-Urban Based Criteria. *International Journal of Engineering Research and Technology*, 12 (12), 2273-2283.
  - 13) Esmaeilzadeh, H., Salehpour, Sh., & Esmaeilzadeh, Y. (2015). Investigating the quality of urban life and possible by citizen participation in urban-maritime affairs: Naghadeh City. *Journal of Geography and Urban-Regional Planning*, 17, 246-227. [In Persian].
  - 14) Faramarzi, M., & Zeinali Azim, A. (2018). Evaluating the managerial performance of Tabriz after the establishment of the Islamic Council of Tabriz. *Geography (Regional Planning)*, 9 (1), 445-458. [In Persian].
  - 15) Ferrans, C., & Powers, M. (1985). Quality of life index. *Advances in Nursing Science*, 8(1), 15-24.
  - 16) Ferro, J. C., & De Guimarães, AndréaSevero, E. (2020). Governance and quality of life in smart cities: Towards sustainable development goal. *Journal of Cleaner Production*, 253, 119926.
  - 17) Flynn, M., Berry, N., & Heintz, T. (2003). Sustainability & Quality of life Indicators: Toward the Integration of Economic, Social and Environmental Measures. *Indicators: The Journal of Social Health*, 1 (4), 1-23.
  - 18) Foo, T. S. (2000). Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997-1998). *Habitat International*, 24 (1), 31-49.
  - 19) Ghaed Rahmati, S., & Jamshidi, S. (2015). Assessing the relationship between objective and subjective indicators of quality of life in integrated villages in the city Case study: Khairabad and Eishabad neighborhoods of Yazd. *Human Geography Research*, 47(1), 63-80. [In Persian].
  - 20) Ghaffarzadeh Khoii, P., Sabbagh Dehkharghani, S. (2016). Investigating the Relationship between Quality of Life and Social Participation among Students of Islamic Azad University, Tabriz Branch. *Sociological Studies*, 9 (33), 36-25. [In Persian].
  - 21) Hajek, A., Brettschneider, Ch., Mallon, T., Ernst, A., Mamone, S., & König, H. H. (2017). The impact of social engagement on health-related quality of life and depressive symptoms in old age - evidence from a multicenter prospective cohort study in Germany. *Health and Quality of Life Outcomes*, 15 (1), 1-12.
  - 22) Hajinejad, A., Qaderi, J., & Ghasemi Ghasemvand, E. (2016). Analysis and evaluation of quality of life inequalities in urban areas (Case study: Farsan city). *Regional Planning*, 6 (21), 167-175. [In Persian].
  - 23) Haslauer, E., Delmelle, E., Keul, A., Blaschke, T., & Prinz, T. (2014). Comparing Subjective and Objective Quality of Life Criteria: A Case Study of Green Space and Public Transport in Vienna, Austria. *Social Indicators Research*, 124 (3), 911-927.
  - 24) Hassani Nejad, A., Mosayebi, S., & Hassani Nejad, A. (2016). Evaluation and evaluation of quality of life indicators in urban areas (Case study: Hajiabad Fars). *Geography and Regional Development*, 14 (1), 165 -184. [In Persian].
  - 25) He, Q., Cui, Y., Liang, L., Zhong, Q., Li, J., Li, Y., & Huang, F. (2016). Social participation, willingness and quality of life: A population-based study among older adults in rural areas of China. *Geriatrics & Gerontology International*, 17 (10), 1593-1602.
  - 26) Huntington, S. (2013). *Political order in societies undergoing change*. translated by Mohsen Thalashah, fifth edition, Tehran: Alam Publications. [In Persian].
  - 27) Inglehart, R. (2016). *Cultural Transformation in the Advanced Industrial Society*. Translation: Maryam Veter, Third Edition, Tehran: Kavir Publications. [In Persian].
  - 28) Javadani, A., & Parvin, H. (2015). The Partnership of Space and People or the Connection of Politics and Urban Space (Case Study: Babalozir Neighborhood and Tahrir Square in

- Cairo, 2012). *Nazar Bagh*, 12 (34), 124-109. [In Persian].
- 29) Kamp, v. K., Leidelmeijer, K., Marsman, G., & Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65, 5-18
  - 30) Khadem Al-Husseini, A., Mansoorian, H., & Sattari, M. H. (2010). Assessing the mental quality of life in urban areas Case study: Nurabad city. *Lorestan province*, 1 (3), 45-60. [In Persian].
  - 31) Khajeh Shahkoochi, A., Hosseini, S. M. H., & Tusi, R. (2014). Evaluation and measurement of quality of life and its effect on citizen participation in urban affairs (Case study: Minoodasht city). *Geography and urban-regional planning*, 4 (10), 73-85. (In Persian).
  - 32) Kuang, Y., & Lin, B. (2021). Public participation and city sustainability: Evidence from Urban Garbage Classification in China. *Sustainable Cities and Society*, 67, 102741
  - 33) Lee, Y. J. (2008). Subjective quality of life measurement in Taipei. *Building and Environment*, 43 (7), 1205-1215.
  - 34) Lerner, D. (1964). *The Passing Traditional Society*. New York: The McMillan Com
  - 35) Macke Janaina, R., Casagrande, João A.R., & Sarate, K. S. (2018). Smart city and quality of life: Citizens' perception in a Brazilian case study. *Journal of Cleaner Production*, 182, pp 717-726.
  - 36) Marsousi, N., Farhoudi, R., & Lajevardi, S. A. (2015). Quality of Cultural and Social Life in Iranian Cities. *Ecology*, 6 (12), 81-96. [In Persian].
  - 37) Mehregan, F., Faghiei, A., & Masir Sepasi, N. (2018). The Role of Political Participation and the Democratic System in Shaping Political Culture (Case Study: Kurdish Citizens in the Iraqi Kurdistan Region). *Journal of General Policy Making in Management*, 9 (30), 1-18. [In Persian].
  - 38) Nazari, J., & Mokhtari, M. (2010). *Sociology of Quality of Life*. First Edition, Tehran: Sociologists Publications. [In Persian].
  - 39) Nel Etienne & Uys, H. (1993). The effect of preoperative teaching on the emotional attitude of patients undergoing coronary bypass surgery. *National Institutes of Health*, 16 (1), 2-10.
  - 40) Nouri Deh Bozorg, M., Razavian, M. T., & Ghorchi, M. (2019). Assessing the components affecting the quality of social life in the field of dysfunctional urban contexts, a case study: District 12 of Tehran. *Journal of Geographical Space*, 19 (67), 241-217. [In Persian].
  - 41) Ponce, M. S. H., Rosas, R. P. E., & Lorca, M. B. F. (2014). Social capital, social participation and life satisfaction among Chilean older adults. *Revista de Saúde Pública*, 48(45), 739-749
  - 42) Pourahmad, A., & Zarei, J. (2015). Assessing the quality of life in the realm of urban worn-out tissue Case study: District 9 of Tehran. *Urban Research and Planning*, 6 (21), 1-18. [In Persian].
  - 43) Qasemi, M. A. (2005). A study of socio-economic factors affecting the participation of villagers in development projects: A case study of the central part of Kashan. *Village and development*, 8 (4), 79-112. [In Persian].
  - 44) Rabbani, R., Ghasemi, V., & Abbaszadeh, M. (2015). The relationship between material and immaterial dimensions of social welfare with citizen participation in urban affairs. *Social Welfare Quarterly*, 9 (32), 91-108. [In Persian].
  - 45) Rahimi, A. (2020). Urban Land Policies and Its Impact on the Development of Tabriz. *Environmental Management*, 48, 110-129. [In Persian].
  - 46) Rasouli, M., Ahadnejad, M., Sheikh Mohammad Hassanabad, K., & Saedpour, Sh. (2019). Evaluation of urban sustainability indices in neighborhoods of Sardasht city with the model of Coopras. *Geography and Human Relations*, 1 (4), 249 -268. [In Persian].
  - 47) Rezaei, M., & Asiabani, Z. (2018). Assessing the effectiveness of citizens' participation in quality of life in urban affairs (case study of Neyriz city). *Geography*, 16 (58), 141-156. [In Persian].
  - 48) Rizk Hegazy, I. (2020). The quality of life between theory and implementation in Egypt:

- The case of Al-Rehab City, Egypt. *Ain Shams Engineering Journal*, 12, 1-12.
- 49) Safiri, K., & Tamiz, R. (2011). Meta-analysis of social participation studies. *Social Development Studies of Iran*, 3 (3), 124-136. [In Persian].
- 50) Santos, L. D., & Martins, I. (2007). Monitoring Urban Quality of Life The Porto Experience. *Social Indicators Research*, 80, 411-424.
- 51) Schuessler, K., & Fisher, G. (1985). Quality of life research and sociology. *Annualreview of Sociology*, 11, 49-29.
- 52) Sedaghatnia, S., Lamit, H., Ghahramanpouri, A., & Bt Mohamad, S. (2013). An Evaluation of Residents Quality of Life through Neighborhood Satisfaction in Malaysia. *Environmental Management and Sustainable Development*, 2 (1), 114-125.
- 53) Talmage Craig, H., Bjoern, P., David Nassar, C, (2019). Measuring Neighborhood Quality of Life: Placed-Based Sustainability Indicators in Freiburg, Germany. *Urban Sci*, 2 (4), 106.
- 54) Von Wirth, T., Grêt-Regamey, A., & Stauffacher, M. (2014). Mediating Effects Between Objective and Subjective Indicators of Urban Quality of Life: Testing Specific Models for Safety and Access. *Social Indicators Research*, 122 (1), 189–210.
- 55) Windle, P. (2004). Delphi technique: assessing component needs. *J Perianesth Nurs Feb*; 19 (1), 46-7.
- 56) Yousefzadeh, Z., Nouri Kermani, A., & Hatami Nejad, H. (2021). Measuring the level of quality of life with emphasis on urban regeneration from the perspective of city officials (Case study: District 15 of Tehran Municipality). *Earth Knowledge*, 12(46), 19-35. [In Persian].
- 57) Zabrdast, E., & Bani Amerian, M. (2009). The study of the relationship between objective and subjective indicators of public services after the quality of urban life in the new city of Hashtgerd. *Letter of Architecture and Urban Planning*, 2 (3), 5-22. [In Persian].
- 58) Ziari, K., Rafiei Mehr, H., & Zarei, J. (2020). Measuring the quality of life from the perspective of social justice (Case study: 2 and 16 urban areas of Tehran). *Human Geography Research*, 52 (1), 1-15. [In Persian].